

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
16 травня – 15 серпня 2015 р.**

I. РЕЗЮМЕ

1. Це одинадцята доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні, підготована за результатами роботи Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ)¹. Вона охоплює період з 16 травня по 15 серпня 2015 року².

2. Протягом звітнього періоду ситуація в Україні була затьмарена бойовими діями, які продовжувалися в певних районах Донецької та Луганської областей, які за повідомленнями підживлюється присутністю та притоком іноземних бойовиків та найновішого озброєння та боєприпасів з Російської Федерації. Ці бойові дії продовжували призводити до порушень міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. І далі відсутня відповідальність за такі дії, зокрема в охоплених конфліктом зонах, включаючи території, що контролюються самопроголошеною «Донецькою народною республікою»³ та самопроголошеною «Луганською народною республікою»⁴, а також інші частини України, підконтрольні Уряду.

3. Незважаючи на відсутність широкомасштабних наступальних дій з середини лютого 2015 року, локальні загострення бойових дій відбувалися в різних місцях, зокрема в підконтрольному Уряду місті Мар'їнка (Донецька область) – 3 червня, поблизу підконтрольного Уряду села Старогнатівка та підконтрольного озброєним групам села Новоласпа (обидва в Донецькій області) – 9 та 10 серпня. Відведення важкого озброєння від лінії зіткнення, передбачене Мінськими Угодами, залишилося частковим: озброєні групи та українські збройні сили продовжили застосовувати міномети, гармати, гаубиці, танки та системи залпового вогню у щоденних боях та артилерійських перестрілках уздовж лінії зіткнення.

4. Продовжувалися обстріли населених пунктів по обидві сторони лінії зіткнення, особливо міст Донецьк та Горлівка (під контролем озброєних груп) та підконтрольних Уряду міст Авдіївка та Мар'їнка (всі в Донецькій області), що разом з вибухонебезпечними пережитками війни (ВПВ) та саморобними вибуховими пристроями (СВП) продовжували забирати життя мирного населення. Загалом, з середини квітня 2014 року до 15 серпня 2015 року, щонайменше 7 883 особи (Збройні сили України, цивільне населення та члени озброєних груп) були вбиті, і 17 610

¹ ММПЛУ була розміщена в Україні 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації із правами людини в Україні, представлення доповідей та внесення рекомендацій відповідним органам влади в Україні щодо вирішення проблем в сфері прав людини. Більш детально мандат місії описаний в параграфах 7-8 доповіді УВКПЛ щодо ситуаціях із правами людини в Україні від 19 вересня 2014 року (A/HRC/27/75).

² Доповідь також надає оновлену інформацію щодо нещодавніх подій у справах, про які доповідалося в попередні звітні періоди.

³ Надалі згадується як «Донецька народна республіка».

⁴ Надалі згадується як «Луганська народна республіка».

поранені в зоні конфлікту на сході України⁵. ММПЛУ відзначила збільшення жертв серед цивільного населення за тримісячний звітний період, коли загинуло 105 і було поранено 308 цивільних осіб, у порівнянні з минулим тримісячним звітним періодом, коли було вбито 60 і поранено 102 цивільних особи. У період після оголошення припинення вогню з 16 лютого по 15 серпня 2015 року, ММПЛУ зафіксувала загибель 165 і поранення 410 цивільних осіб.

5. Більш централізовані «адміністративні структури» та «процедури» продовжили розвиватися в «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці». Вони включають в себе «законодавчі органи», «систему правосуддя», «міністерства» та «правоохоронні органи». За повідомленнями «Донецька народна республіка» почала видавати паспорти жителям територій, які знаходяться під її контролем. Серед інших «законів» «законодавчі органи» «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» прийняли низку «законодавчих актів», що регулюють кримінальне переслідування⁶ на підконтрольних їм територіях. ММПЛУ відзначає, що ці структури та «процедури» жодним чином не відповідають міжнародному праву та національному законодавству України.

6. ММПЛУ продовжувала отримувати та встановлювати істинність повідомлень про вбивства, викрадення, катування та жорстоке поводження, сексуальне насильство, примусову працю, вимоги викупу та вимагання грошей на підконтрольних «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці» територіях. Місія також отримувала повідомлення про окремі випадки, коли озброєні групи припиняли релігійні служби та залякували релігійні спільноти. Приблизно три мільйони осіб продовжують проживати на підконтрольній «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці» території, позбавлені захисту від порушень та утисків прав людини зі сторони озброєних груп та їх прихильників. За попередніми підрахунками сотні осіб, які утримуються озброєними групами, наражаються на конкретний ризик катування, жорстокого або поганого поводження.

7. На теперішній час в розслідуванні порушень прав людини, скоєних озброєними групами на сході, було досягнуто обмеженого прогресу. Правоохоронні органи України стверджують, що проведення розслідування ускладнене відсутністю доступу до місць їх вчинення, а також складністю встановлення підозрюваних та зброї, якими злочини було вчинено. Наявні судові рішення, якими засуджено членів озброєних груп, в основному пов'язані зі звинуваченнями у посяганні на територіальну цілісність України, а також у незаконному поводженні зі зброєю; більшість підсудних визнали себе винуватими і були засуджені до позбавлення волі з випробувальним терміном. ММПЛУ отримала свідчення, що угоди про визнання винуватості були укладені особами в результаті катувань або під тиском.

8. ММПЛУ продовжила спостерігати існуючу практику довільних затримань та утримань інкомунікадо службовцями правоохоронних органів (в основному, Служби безпеки України), військових та воєнізованих підрозділів (головним чином, колишніми добровольчими батальйонами, а нині формально включеними в Збройні сили України, Національну гвардію та міліцію), які часто супроводжуються катуваннями та жорстоким поводженням із затриманими, та порушенням їх процесуальних прав. ММПЛУ і надалі виступає за належне та негайне розслідування кожного заявленого випадку та переслідування винних.

⁵ Це приблизні підрахунки МПЛУ, зроблені на основі доступної інформації.

⁶ Дивись параграфи 129-132 10 Доповіді ММПЛУ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2015 року.

9. Триває процес притягнення до відповідальності винних у вбивствах та інших порушеннях прав людини, скоєних під час протестів на Майдані в Києві, а також загибелі людей в результаті подій 2 травня в Одесі. Щодо Майдану, 6 липня 2015 року суд присяжних⁷ розпочав розгляд справи двох службовців «Беркуту» (полк міліції особливого призначення), яких звинувачують у вбивстві 39 протестувальників в Києві 20 лютого 2014 року під час протестів на Майдані. Сім інших службовців Беркуту знаходяться під вартою за підозрою у вбивстві протестувальників 18 та 20 лютого. Затягнулося розслідування щодо причетності інших встановлених службовців Беркуту та колишніх вищих посадових осіб до вбивства протестувальників. Так само спостерігається обмежений прогрес у відповідальності за насильство 2 травня 2014 року в Одесі. УВКПЛ занепокоєний затяжним розслідуванням недбалості міліції та пожежної бригади, під час насильства в центрі міста та пожежі в Будинку профспілок, які призвели до загибелі 48 осіб в той день. Наразі лише активісти, які «виступали за федералізацію» були звинувачені у масових заворушеннях в центрі міста, які призвели до загибелі шістьох людей.

10. Тимчасовий порядок⁸, виданий Урядом України 21 січня 2015 року для обмеження переміщення осіб та вантажів між підконтрольними Уряду територіями та територіями, підконтрольними «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці», був переглянутий 16 червня в результаті адвокації національних та міжнародних організацій. 7 липня Уряд запустив веб-портал для отримання дозволів, необхідних для перетину лінії зіткнення, в електронному вигляді. Однак, можливість повного користування свободою пересування залишається проблематичною. Цивільні особи все ще проводять години і навіть ночі на пунктах пропуску, розташованих вздовж трьох транспортних коридорів. З припиненням автобусного сполучення між підконтрольними Уряду територіям та територіями під контролем озброєних груп, люди без власних транспортних засобів мають долати пішки по кілька кілометрів. Під час тривалого очікування на контрольно-пропускних пунктах, цивільні особи наражаються на небезпеку обстрілів, а також ВПВ та СВП уздовж доріг.

11. Положення переглянутого Тимчасового порядку, зокрема щодо заборони комерційних вантажів продуктів харчування та ліків, оподаткування гуманітарної допомоги та придатність лише одного транспортного коридору для вантажів, ускладнили доставку продуктів харчування та ліків на підконтрольні озброєним групам території. Більше того, процес «реєстрації» гуманітарних організацій, введений «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою» у червні 2015 року, ускладнює роботу зовнішніх чи підтримуваних ззовні гуманітарних акторів в зонах, підконтрольних озброєним групам. З середини липня, така гуманітарна допомога була серйозно обмежена, оскільки озброєні групи вимагають реєстрацію як необхідну умову для роботи. Відсутність доступу і доставки гуманітарної допомоги викликає особливе занепокоєння з настанням зими. Занепокоєння також викликає те, що Російська Федерація продовжувала направляти «конвої білих вантажівок» без

⁷ В суді першої інстанції кримінальні провадження щодо злочинів, за які особа може бути засуджена до довічного позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого, розглядаються судом колегіально у складі трьох присяжних та двох професійних суддів, які мають приймати процесуальні рішення одногосно.

⁸ Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей був розроблений і затверджений об'єднаним координаційним центром з управління антитерористичною операцією, колегіальним органом Служби безпеки, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Державної міграційної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій та Фіскальної служби. Він вимагав спеціальні дозволи для перетину лінії зіткнення цивільним населенням у будь-якому напрямку.

повної згоди або інспекції України; їхній точний пункт призначення та вміст неможливо достеменно перевірити.

12. Люди, які проживають на територіях, підконтрольних озброєним групам, продовжували стикатися з проблемами при реалізації будь-яких своїх прав: громадянських, політичних, економічних та культурних. В них виникають певні труднощі з доступом до кваліфікованих медичних послуг та соціальних виплат. Для отримання своїх виплат, люди повинні або переїхати, або періодично приїжджати на підконтрольну Уряду територію через лінію зіткнення. Дорослі віком від 21 до 60 років та родини з однією або двома дітьми на підконтрольних озброєним групам територіях стають вкрай вразливими через обмежений доступ та право на соціальну та гуманітарну допомогу. Якість їжі та води, доступних для населення, яке постраждало від конфлікту, також погіршується, що призводить до зниження рівня життя.

13. Становище людей, які проживають по обидва боки лінії зіткнення залишається вкрай важким, оскільки їх доступ до гуманітарної та медичної допомоги ускладнений через міркування безпеки та заборону транспортування вантажів. Це призводить до підвищення цін на доступні товари. ММПЛУ відзначає, що Національна стратегія у сфері прав людини⁹ підкреслює необхідність «забезпечення прав осіб, які проживають в населених пунктах Донецької та Луганської областей, де державні органи тимчасово не виконують або частково не виконують свої функції».

14. Конфлікт впливає на загальну економічну ситуацію, погіршуючи становище населення. З початку року чистий дохід впав на 23,5%, заборгованість по зарплаті сягнула 1,9 мільярдів гривень. Погіршення економічної ситуації ускладнює стабільну реалізацію економічних та соціальних прав для Уряду.

15. Збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (більше 1,4 мільйона) та цивільних осіб і військових, які зазнали поранень, створило нові виклики для Уряду України щодо забезпечення належного доступу до якісної медичної допомоги. Наразі більшість реабілітаційних послуг та необхідного обладнання були надані українськими та міжнародними волонтерами, приватними донорами та благодійними організаціями.

16. У липні та серпні ММПЛУ спостерігала за двома передачами¹⁰ на підконтрольну Уряду територію ув'язнених та осіб, затриманих до конфлікту, які через нього знаходились в «пенітенціарній системі» «Донецької народної республіки». Ініційовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, такі передачі стали результатом її переговорів з «міністерством юстиції» та «пенітенціарною службою» «Донецької народної республіки». ММПЛУ сприяла процесу шляхом посередництва, діючи в якості первинного посередника між сторонами, що дозволило групі іноземних засуджених та затриманих осіб, переміщених в межах пенітенціарної системи України, повернутися до системи правосуддя, якою їх було засуджено або перед якою вони постали.

17. Як повідомлялося раніше¹¹, 5 червня, Уряд України повідомив Організацію Об'єднаних Націй та Раду Європи про своє рішення відступити від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (МПГПП) та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Відступ матиме негативні наслідки для реалізації прав людини на окремих територіях Донецької та Луганської областей. Позитивним зрушенням стало підписання 6 липня

⁹ Прийнята 25 серпня 2015 року.

¹⁰ Вони стосувалися дев'яти та двадцяти осіб, відповідно.

¹¹ Дивись параграф 144 10 Доповіді ММПЛУ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2015 року.

Президентом Порошенком закону, який дозволяє Україні приєднатися до Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень¹².

18. 31 липня Конституційний Суд схвалив пакет змін до Конституції щодо децентралізації, розроблених Конституційною комісією¹³, прийняття якого Парламентом очікується до проведення місцевих виборів 25 жовтня 2015 року. Інший пакет конституційних змін стосується правосуддя та спрямований, зокрема, на збільшення його незалежності від Президента та Парламенту. Пакет включає коментарі від Європейської комісії за демократію через право та очікує на остаточне схвалення Конституційною комісією. Пакет щодо прав людини, який має посилити відповідність Конституції з Європейською Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Хартією основних прав Європейського Союзу та інструментами ООН в сфері прав людини, в процесі розробки.

19. 14 липня, Парламент України прийняв закон про місцеві вибори, який буде регулювати всенародні місцеві вибори, призначені на 25 жовтня 2015 року (окрім «території Автономної Республіки Крим» та «окремих територій¹⁴ Донецької та Луганської областей»), де вибори не будуть проводитися «у зв'язку із здійсненням Російською Федерацією тимчасової окупації та збройної агресії проти України та неможливістю забезпечення дотримання стандартів проведення виборів Організації з безпеки і співробітництва в Європі»). «Луганська народна республіка» заявила, що її «місцеві вибори» будуть проведені 1 листопада, а «Донецька народна республіка» ще має визначити дату; у разі проведення цих «виборів», вони будуть суперечити Конституції України та Мінським Угодам.

20. Ситуація в Автономній Республіці Крим¹⁵, статус якої визначено Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262, продовжує характеризуватися порушеннями прав людини *де факто* владою. Колишні активісти Майдану, жителі Криму продовжують перебувати під пильним наглядом «слідчих» органів. Голоси незгодних продовжують ефективно замовчуватися та позбавлятися публічного простору, що особливо стосується тих кримськотатарських організацій, які *де факто* влада вважає нелояльними та стверджує, що вони є екстремістськими. ММПЛУ відзначає з занепокоєнням, що посилення обмежувальних умов, встановлених *де факто* владою внаслідок застосування законодавства Російської Федерації щодо діяльності громадських організацій, може призвести до неможливості їхньої перереєстрації та здійснення свої діяльності в Криму, і, як результат, істотного обмеження повної реалізації свободами вираження думок, мирних зібрань та об'єднань місцевим населенням. Право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я продовжує страждати від проблем з отриманням медичного лікування та затримками в наданні допомоги пацієнтам.

21. УВКПЛ позитивно відзначає зусилля Уряду України в об'єднанні Міністерства оборони, Міністерства юстиції, Міністерства соціальної політики та Генеральної прокуратури при сприянні Міністерства закордонних справ, для обговорення та надання відповіді на висновки десятої доповіді УВКПЛ. Низка дій заслуговує на вітання; зокрема УВКПЛ відзначає рішення посилити підготовку військовослужбовців Збройних сил України та Міністерства внутрішніх справ у сфері прав людини.

¹² Конвенція вступить в силу для України 13 вересня 2015 року.

¹³ Пакет конституційних змін щодо децентралізації передбачає, зокрема, що «особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей буде визначено окремим законом». ММПЛУ брала участь у роботі комісії в якості спостерігача.

¹⁴ Ці території вказані в Постанові Верховної Ради України від 17 квітня 2015 року.

¹⁵ Надалі згадується як Крим.